

Machteloosheid versus vertrouwen

Ledevaartkerk, Chaam, 9 september 2018

Ds. Sara Dondorp

Eerste lezing OT: Jesaja 45: 20-25

Tweede lezing NT: Marcus 9: 14-29

Inleiding

"Ik geloof, kom mijn ongelof te hulp." Dit regeltje uit de evangelielezing van vanmorgen, blijft hangen. Geloof is zoiets als vertrouwen. Iets ongrijpbaars. Is ongelof dan wantrouwen? Of is het machteloosheid? Uit de profetie van Jesaja spreekt een groot geloof in de reddende kracht van de God van Israël. Vertrouwen in redding, in rechtvaardigheid, gerechtigheid. Misschien is dat vertrouwen, dat opgewekte geloof nog wel sterker dan de daadwerkelijke rechtvaardigheid die in de concrete wereld te vinden is. Vertrouwen als positieve kracht. Maar hoe vanzelfsprekend is dat? Die vraag komt in de evangelielezing naar voren. Thema vandaag is: machteloosheid versus vertrouwen. De evangelist heeft net verteld over de leerlingen Petrus, Jacobus en Johannes, die met Jezus mee een hoge berg op gingen. Daar hadden ze een bijzonder visioen. Het verhaal dat wij kennen als 'de verheerlijking op de berg'. Noem het een bijzondere religieuze ervaring. Daarna gaan ze de berg weer af. Ze komen terug, als het ware 'met hun voeten in de modder'. Confrontatie met de dagelijkse werkelijkheid. Daar begint de lezing van vanmorgen.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

De afgelopen week vielen mij twee nieuwsberichten op die min of meer het tegenovergestelde beweerden. Het ene ging over een onderzoek naar geluk onder jongeren. Nederlandse jongeren zijn gelukkiger dan leeftijdsgenoten in andere landen. Dat klinkt als heel goed nieuws. Een ander onderzoek gaf aan dat jongeren meer stress ervaren dan eerdere generaties toen die dezelfde leeftijd hadden. Misschien zegt de combinatie van beide onderzoeken vooral iets over de betrekkelijkheid van de resultaten. Want wat is geluk en hoe meet je dat? En wat is stress? Hoe dan ook lijkt er in onze tijd een soort gebod te zijn ontstaan: we moeten gelukkig zijn en we moeten dat geluk zelf organiseren. Wie daar niet toe in staat is, is een loser. Daar komt de stress om de hoek kijken. De machteloosheid.

Soms zijn er dingen in je leven waar je geen grip op hebt. Dingen die buiten jou om gebeuren. Waar je geen invloed op hebt. De kloof tussen je droom en de realiteit kan te groot worden. Het verschil tussen het ideaal en de harde werkelijkheid. Zoiets zien we gebeuren in de evangelielezing van vanmorgen. Jezus komt met drie leerlingen terug van een bijzondere ervaring. Ze waren in contact geweest met goddelijke glorie, ze hadden iets aan kunnen raken van grote hemelse vreugde. Het soort van vreugde waarover de profeet Jesaja spreekt. In Gods nabijheid is gerechtigheid, vreugde, geluk te vinden. Een gedachte als een visioen om je aan vast te klampen. Ook al is de werkelijkheid misschien even niet zo mooi, die heerlijkheid, die glorie, daar zijn we naar op weg! Het klinkt allemaal heel mooi, maar ook een beetje ongrijpbaar. Meteen na het visioen leren ze dat

je zoiets niet kunt vasthouden. Maar toch, ik kan me voorstellen dat de innerlijke gloed ervan ergens nog wel voelbaar geweest moet zijn.

Als ze weer beneden zijn, met beide benen op de grond, zijn de andere leerlingen hevig in gesprek gewikkeld. Het blijkt dat ze een bezeten jongen hebben proberen te genezen, maar tevergeefs. Ze konden het niet, ze waren machteloos. Als Jezus dat hoort, wordt hij boos op ze. "Stelletje ongelovigen! Wat moet ik met jullie!" Zoiets. Voor mij voelt die reactie als niet helemaal eerlijk. De leerlingen waren blijkbaar machteloos tegenover deze boze geest. Hebben ze dan die boosheid verdiend? Zal het daarna beter gaan? Misschien voelde Jezus zich zelf hier ook wel machteloos. Snappen ze het nu nog niet? Na alles wat hij verteld en gedaan heeft? Hoe dan ook, hij realiseert zich al snel om wie het werkelijk gaat. Er is een jongen die niet kan praten. en kind dat afgesloten is van communicatie met anderen. De vader is ten einde raad, machteloos. Dit kind is ernstig in zijn mogelijkheden beperkt, in zijn toekomst. Jezus vraagt of ze het kind bij hem willen brengen. Hij toont zich niet machteloos maar professioneel. "Hoe lang heeft hij dit al?" vraagt hij. Zijn hele leven al. Er volgt een beschrijving die ons aan epilepsie doet denken. Wat er precies fysiek aan de hand is, doet niet zo ter zake, denk ik. Wat nog het meest naar voren treedt is de machteloosheid. Die jongen is overgeleverd aan iets buiten zijn vermogen. Dáár wil Jezus iets aan doen. Dat is een kwestie van geloof. Van vertrouwen. Groot vertrouwen. "Alles is mogelijk voor wie gelooft." Dat wil zeggen: alles is mogelijk voor wie vertrouwen heeft. Maar waar haal je vertrouwen vandaan als je machteloos bent?

De laatste zomergast van dit jaar, Esther Perel noemde terloops de naam van Viktor Frankl. Deze Weense psychotherapeut schreef een boekje over zijn ervaringen in Auschwitz.¹ "De zin van het bestaan" heet het boekje. Esther Perel is zelf dochter van Holocaustoverlevers. Zij maakt onderscheid tussen overlevers die niet zijn dood gegaan en overlevers die weer tot leven komen. Misschien was het in die context dat ze Viktor Frankl noemde. Het eerste deel van zijn boekje gaat over zijn leven in het kamp. Over de vrijwel onmogelijke opgave om mens te blijven in een omgeving waar elke medemenselijkheid is verdwenen. Daar in het kamp heeft hij ervaren dat hem alles is ontnomen. Elke denkbare menselijke vrijheid was hij kwijt. De enige vrijheid die de mens nooit ontnomen kan worden, zo concludeerde hij later, is de vrijheid om te reageren op een situatie die niet kan veranderen. De geestelijke vrijheid om te beslissen hoe je omgaat met wat je overkomt. Wat de mensen in het kamp op de been hield, ondanks de meest erbarmelijke omstandigheden, was de gedachte dat ze uiteindelijk nog iets te betekenen hadden. Tegen de achtergrond van het kamp heeft het leven alleen zin als je er zelf zin en betekenis aan weet te geven. Zin geven aan je leven, dat heeft met liefde te maken.

Toen Viktor Frankl tijdens een barre wintertocht vroeg in de ochtend onderweg was naar zijn dwangarbeid, riep één van zijn medegevangenen: "Wat zouden onze vrouwen hiervan vinden!" Daarop verscheen Frankl's vrouw voor zijn geestesoog. Hij keek omhoog naar de sterren, en vond moed om verder te gaan. Vanaf dat moment was ze steeds, bijna tastbaar, bij hem aanwezig. De liefde voor zijn vrouw hield hem overeind. Ook al wist hij niet of zij nog leefde. Zin geven aan je leven heeft ook te maken met hoe je lijden ervaart. Het lijden zelf kan je niet veranderen, wel je eigen ervaring. Dat is zeker niet makkelijk, maar het maakt je minder machteloos. Zin geven aan je leven heeft ook te maken met

---

1 Frankl, Viktor E., *De zin van het bestaan. Een psycholoog beleeft het concentratiekamp & een inleiding tot de logotherapie*, vertaald door Liesbeth Swildens, uitgeverij Ad Donker, Rotterdam, 1978 (17e druk 2018).

een hoger doel. De gedachte dat je het allemaal ergens voor doet. Voor je kinderen, voor de planeet, voor wat dan ook. Wie in het kamp de zin in het leven was kwijtgeraakt, raakte ook de weerstand kwijt, werd ziek en overleefde niet. Wie kon blijven geloven in de zin van het leven, kwam er doorheen.

Zingeving, betekenis, doel, hoop, vertrouwen.... Waar haal je vertrouwen vandaan als je machteloos bent? Als je niet in staat bent mee te komen op school of universiteit. Als je niet in staat bent, als Jezus, geesten uit te drijven.... Ik denk dat het antwoord in de richting van Frankl's denken ligt. Zelfs als je de situatie waarin je bent beland niet kunt veranderen, ben je nog wel in staat je eigen reactie daarop te veranderen. En dat heeft volgens mij met vertrouwen te maken. 'Ik heb vertrouwen, kom mijn gebrek aan vertrouwen te hulp! Of misschien wel: kom mijn machteloosheid te hulp. Zoiets vraagt de vader aan Jezus voor zijn kind. Het kind blijkt bezeten door een hardnekkige geest. Grote machteloosheid, groot gebrek aan vertrouwen. Een hardnekkige geest, die alleen door gebed uitgedreven wordt. Misschien is dat wel een ander 'middel' tegen machteloosheid. Hoewel 'middel' een te concreet woord is. Het is geen pilletje tegen pijn. Gebed is volgens mij een soort overgave, verstillig, inkeer. Je geeft het over aan God de Vader. In vertrouwen. Dit kind geneest. Kan weer praten, weer contact maken. Het verhaal heeft een goede afloop. Voor wie vertrouwen heeft, voor wie gelooft, is alles mogelijk.

En hoe zit het dan met kinderen die niet genezen? Een kind met een ernstige handicap of een terminale ziekte. Is het dan een gebrek aan vertrouwen? Dat weiger ik te geloven. Dat zou te makkelijk zijn. Het zijn onmogelijk moeilijke vragen. Vragen waarbij opnieuw het denken van Frankl hulp biedt. Het kind is wie het is, dat is niet te veranderen. Wel de manier waarop je reageert. Ik denk aan de eerste zomergast van dit seizoen: Romana Vrede. Zij vertelde over haar autistische zoon Charlie. Hij kan van alles niet, maar zij blijft spreken over wat hij wél kan. Zij blijft vertellen over wat zij van hém leert. Duidelijk was wel dat het voor haar geen makkelijke weg was, maar uit alles sprak de liefde voor haar zoon. Alles is mogelijk voor wie gelooft, voor wie vertrouwen heeft. Helpt dat tegen de machteloosheid, tegen de stress? Ik weet het niet. Wel denk ik aan een andere les van Viktor Frankl. Geluk en succes kan je niet nastreven. Het overkomt je. Je kunt het omarmen als het je overkomt. Verder is het een kwestie van vertrouwen. En als ook dat ontbreekt, is er het gebed, of misschien wel de stilte.

Amen